

ger væsentlige nye synspunkter på gammelkendt stof. Samt at ingen af de to forfattere har følt sig kaldet til at anlægge det af hovedredaktøren i sin tid annoncerede kvindeperspektiv på deres emne. For hr. Olufs ovennævnte tjenestepige tæller næppe i den sammenhæng, og Hørby anfører tilmed mindre galant i sin litteraturliste, at »det moderne kvindehistoriske syn på fortiden har foreløbig ikke gjort sig afgørende gældende i den danske middelalderhistorie«.

Afsluttende skal det ikke forbigås, at begge forfattere i deres lærdom ikke

sjældent er tilbøjelige til at forudsætte deres emner bekendt for læseren på forhånd. Blot som eksempler: hos Hørby er Den sorte Død overstået på s. 201, men den bryder først ud s. 204; hos Dahlerup ruller mønterne lystigt over mange af de første 293 sider, men møntsystemet udredes først på s. 294 ff. Forklaringen er muligvis i de nævnte tilfælde, at forfatterne har skrevet deres afsnit i en anden rækkefølge end den endelige. Den interesserede men forudsætningsløse læser vil dog nok alt i alt finde, at de to bind er noget mere anstrengende læsning end de foregående.

Sprogets rolle i finsk historie

Af Henrik Bertelsen

John Lind: Mellem »venska« og »vin-ska«. Finsk. Fra almuesprog til statsbærende kultursprog. Finsk afdelings skrifter nr. 3. Københavns universitet 1989. 256 sider.

John Lind er sproghistorisk forsker med en anelig videnskabelig produktion bag sig med hovedvægten på middelalderlige finsk/ugrisk/russiske sproglige og historiske temaer. Afhandlingerne har været offentliggjort i nordiske og udenlandske fagtidsskrifter. I tidens løb har han modtaget en del studiestøtte fra private finske fonds, Carlsbergfondet m.m. og været stipendiat ved videnskabelige institutioner i Norden og Sovjetunionen. For tiden arbejder J.L. på en afhandling om Nordens historie i russiske middelalderkrøniker sideløbende med redigering af Finsk afdelings skrifter under Københavns universitet.

Fremstillingen bygger på J.L.s store viden om og indsigt i Finlands sproglige, historiske og samfundsmæssige udvikling; den er solidt dokumenteret og

overmåde relevant og instruktivt illustreret.

Det gælder lige fra birkebarksfragmentet nr. 292 fra udgravningerne i Novgorod, dateret til omkring midten af 1200-tallet (s. 15), og frem til østkarelerne og ingermanlænderne, der vejrer morgenluft i »glasnost«ens æra (s. 237).

I forordet erklærer forfatteren som sit formål at få udryddet nogle fordomme, der præger danskeres stilling til sproglige vanskeligheder i det nordiske samarbejde som resultatet af: 1. Bevidst protest mod at bruge svensk. 2. Undervisningen i Finland er ringere end i Danmark. 3. Finnen er blot dum og enfoldig (s. 4). For egen regning ville jeg tilføje en fjerde som: Eller stædig og intolerant.

Gustav Vasa, der var en varm tilhænger af lov og orden, fik indført svensk som skriftligt administrationssprog i Finland, hvilket holdt sig langt ind i 1800-tallet, efter at Finland var blevet et russisk storfyrstendømme. Men almuens finske talesprog fik nogen oprejs-

ning, da reformationen i den lutherske, men tillige pengegriske konges tid indførtes. Latin forsvandt ud af kirken; for fremtiden skulle der døbes, giftes og begravnes på finsk ved et præsteskab, der var nødt til at beherske ritualerne på finsk. Biskoppen i Åbo (Turku) Mikael Agricola tog sig af en oversættelse til finsk af Det ny Testamente, en katekismus og en bønnebog. Med rette benævnes han det finske skriftsprogs fader; det er usikkert, hvilken finsk dialekt, Agricola benyttede (s. 18 ff.).

Da man flere århundreder senere skulle have fastslået det finske skriftnorm, mente man at finde det i det ufordærvede, urfinske folkesprog i den del af Karelen, der fra gammel tid havde været russisk. Det hang sammen med Elias Lönnrots nationalepos »Kalevala«s tilblivelse i 1835 og den frodige finske nationalromantik (s. 54). Det var Johan Vilhelm Snellman, der omkring samme tid formulerede slagordet: *En nation – ét sprog*, som videreførtes i påstanden om, at den svensktalende befolkning var koloniserende erobrere og dermed et fremmedelement i det finske folkelegeme (s. 58 ff.).

Svecomanerne blev provokeret til at svare igen med at dyrke svenskheden med en tilsvarende fanatisme; de fremhævede sig selv som kulturbærere og dannelseselite (s. 62). I det 20. århundrede, da raceteorier om herrefolk over for laverestående individer graserede, betragtede radikale svecomaner sig i rollen som førstnævnte i modsætning til de underudviklede finner. Det tjente ikke til at mildne modsætningerne (s. 69ff., 124).

I 1800-tallet gennemtvang fennomannerne med de russiske myndigheders billigelse, at finsk blev ligestillet med svensk. Under den brutale tvangsrussificering, der satte ind omkring århundredeskiftet, søgte den russiske generalguvernør i Helsinki med sin regerings

støtte at spille fennomannerne ud mod den svenske embeds- og overklasse, som St. Petersborg anså for kernen i modstanden mod overgrebene mod storhertugdømmets autonomi og separatistiske aspirationer. Fennomannerne delte sig senere, idet ungfinnerne gjorde front sammen med svenskerne mod undertrykkerne, hvorimod gammelfinnerne førte en eftergivenhedspolitik over for de russiske krav. Det var en linie, som den unge Juho Paasikivi fulgte, og som blev fortsat i hans præsidenttid fra 1946-56, da han søgte at skabe det bedst mulige forhold til Sovjetunionen.

Et moment i sprogstriden blev landets nationalhymne fra 1848. Johan Ludvig Runebergs »Vort land« med tekst af en svensker og musik af en tysker burde efter finernes mening udskiftes med »Herää Suomi« (Vågn op, Finland) eller »Väionölän lapset« (Väinöläns børn), forfattet af digteren og sprogmanden Arvi Jännes. Denne agitation blev båret frem af de finske studenter ved Helsingfors universitet, der omkring 1880 oversteg antallet af svensktalende studenter (s. 78).

Arvi Jännes havde forfinset sit navn fra Arvid Genetz, og denne skik bredte sig blandt fennomannerne for at bevidne deres finsknationale sindelag. Den fremtrædende historiker og politiker Georg Zacharias Forsman blev kendt under sit antagne finske navn Yrjö Sahari Koskinen (koski = fors); hans efterkommere gik endnu videre og efternavnet blev nu til Koskimies (mies = mand). Nogle af Snellmans slægtninge antog navnet Virkkunen (virkku = hurtig). Paasikivihed i sin ungdom Hellsten (paasi = klippe, kivi = sten). Väinö Tanner var døbt Thomasson. Som socialdemokratiets leder støttede han den finske krigspolitik på tysk side fra 1941 til de bitre ende og blev i 1946 idømt 5½ års fængsel som krigsansvarlig.

Den ovenfor nævnte Arvi Jännes

drømte om et Suuri Finland (Storfinland), der skulle bygge på finsk-ugrisk panfennisme. Denne tågede studenterrømt blev en realitet omkring 1941-44, da general Mannerheim i juli 1941 opstillede det som Finlands krigsmål: At befri Østkarelen og forene det med Finland. Men de mest rabiate storfennomans hensigt gik langt videre. Ekspansionen skulle omfatte hele Kolahalvøen, svensk Norrbotten, det engelske område ved Leningrad samt den kvænske del af Finmarken i Nordnorge; Estland kunne indgå i et statsforbund med Finland. Anmelderen må med skam erkende, at det er første gang, kvænerne er dukket op i bevidstheden. Men drømmen brast ved våbenstilstanden i september 1944, da – med forfatteren Väinö Linnas ord – Sovjetunionen sejrede, »men det lille, seje Finland kom ind som en fin nummer to«. Efter 1944 blev de to storfinske højreorienterede forbund forbudt og opløst. Det drejede sig om kamporganet »Akateeminen Karjala-Seura« (Det akademiske Karelske Selskab) med rod i Helsingfors-universitetets fennomanske studenter med et halvfascistisk program samt det politiske sidestykke »Itsenäisyys Liitto« (Selvstændighedsforbundet).

I den finske grundlov fra 1919 blev det fastslået, at finsk og svensk var republikkens officielle nationale sprog, og tre år senere vedtoges en sproglov om, hvorledes de sproglige forhold skulle ordnes i praksis med hensyntagen til den svenske minoritet, som i mellemtiden er faldet fra 10 til 6 % af befolkningen (s. 119 ff.).

Det varede ikke længe, før en hadsk agitation mod grundlovens beskyttelse af det svenske mindretal satte ind. Kravet om en ophævelse blev i rigsdagen ført frem af Agrarpartiet og til dels af det Nationale Samlingsparti. Forfatteren synes med en vis fryd at kunne kon-

statere, at den fremtrædende agrarpolitiker Urho Kekkonen i sin ungdom både stod som medlem af AKS med dets anti-russiske program samt i 1934 følte sig foranlediget til at true den svenske minoritet med en i bedste fald midlertidig ophævelse af demokratiet i Finland, for at fennomanernes hjertesag kunne gennemføres totalt- »svensk-ätare av stora mått«. Det kan man læse om i hans bog »Demokratian itsepuolustus« (Demokratiets selvforsvar), Porvoo 1934. I Kekkonesens usædvanlig lange præsidentperiode (1956-82) lagde han som bekendt kursen om 180°; således holdt han f.eks. i 1961 en radiotale: »Kaikki me olemme suomalaisia« (Vi er alle finner), hvori han tog både kommunister og svenskere i sin rummelige favn og lagde dermed sin ungdoms vildfarelser langt bag sig (s. 167-68).

For at holde fæstningen og bevare deres sprogs position måtte Det svenske Folkeparti i rigsdagen støtte sig til socialdemokratiet, som siden partiets genembrud i 1906-07 havde været neutralt i sprogstriden (s. 164ff.). I 1930'erne gjorde Lappo-bevægelsen sig stærkt gældende, og dele af bevægelsen stiledede mod den totale fennificering af landet. Truslen herom blev dog bortvejret ved, at der blandt lappoerne også fandtes et konservativt og velstående svensk element i Østerbotten – fra borgerkrigens tid det hvideste hvide. Sociale, politiske og sproglige forhold gik således på tværs af hinanden i 30'ernes brydningstid (s. 152ff.).

Som sprogstriden var gledet i baggrunden under den enige nations kamp mod den østlige nabo i to krige i 1940'erne, bevirkede problemerne med genopbygningen betalingen af krigsskadeserstatningerne til Sovjetunionen og den nye orientering af landets udenrigspolitik, at finsk og svensk gik ind i en samarbejds- og forsoningens tid. Selv bosættelsen af 400.000 finstaltende kareler fra

de afståede områder i øst kunne ikke forrykke den ny tingenes tilstand. Et udtryk herfor var den seneste ændring af sprogløven i 1975, hvorved minoritetsprogene – finsk var nemlig i mindretal i en del vestlige kommuner – på demokratisk vis blev sikret på bedst mulig vis (s. 201ff.).

Efter mange års bitter strid er finsk i dag et kulturbærende nationalsprog, der smidigt kan anvendes inden for alle samfundslivets sfærer og har været i stand til at udvikle sig i takt med samfundets udvikling (s. 212).

J.L. konkluderer, at det vigtigste indenrigspolitiske problem i dagens Finland er modsætningen mellem det fattige Nordfinland og den rige sydlige del af landet. Men han har tillid til, at et af verdens bedst fungerende demokratier kan løse landets problemer frem for, at regering efter regering – som i Danmark – beskylder hinanden for ikke at løse dem. Tilmed har problemerne i Finland været af ganske andre dimensioner end her i landet (s. 210ff.).

John Lind kan ikke tilbageholde et suk over de vilkår, der bydes studiet af finsk-ugriske sprog og disses relationer

til svensk og russisk. Man skal til Lund for at studere estisk, men hvor langt skal man rejse for at studere lettisk og litauisk? Jeg kunne ønske den flittige forsker bedre studieforhold i fremtiden – han fortjener det. Hans lærde og meget interessante værk vil sætte sig spor inden for et i Danmark ret jomfrueligt gebet.

Angående Appendix I: »Det finske sprog uden for Finland« vil jeg indskrænke mig til at notere, at det behandler kvæner, Tornedals- og Värmlandsfinner, østkarelere m.fl. Under gennemlæsningen fik jeg lige fat på, at en skovfinne fra Värmland blev svensk statsminister i 23 år. Han hed Tage Erlander.

Litteratur- og kildefortegnelsen er på 13 sider. Jeg deler John Linds positive bemærkninger om Matti Klinges værker, men det kan undre, at den danske sprogforsker Vilhelm Thomsens banebrydende studier ikke figurerer; lige fra disputatsen i 1869: »Den gotiske sprogklasses indflydelse på den finske« beskæftigede han sig i mange år derefter med de finsk-ugriske sprog. Skulle disse milepæle i dansk sprogforskning virkelig være helt forældede?